

سوال نمبر 1: شاہ حسین دی شاعری
دا فکری تے فن جاترہ بیان
کرو۔

جواب: تعارف

شاہ حسین بابا فرید ٹول بعد پنجاب
ادب دے عڈھلے شاعر نیں۔ انہاں
دا اصل ناں حسین تے والد دا ناں عثمان ابن
بابا جی "لہور" وچ جمے تے ابتدائی تعلیم
لہور دی اپنی مصیبت دے اقام "مولوی
الوبکر" کولوں حاصل کیتی۔ فیر "بہلول
دریائی" دی بیعت "م اے سلسلہ" قادریہ
وچ شامل ہوتے۔ بابا جی دی شاعری

نوں "کافیاں شاہ حسین" بندے ہیں

کافیاں کافی دی جمع ہیں اس دے
میں پورا ہونا یا مکمل ہوا یا بہتا ہونا

ادب وچ "کافی" اس میں م نوں بندے ہیں
جہڑا ادب حوالے نال مکمل ہونے پنجاں ادب
وچ کافیاں اس متاخر میں نوں بندے ہیں
جہڑی موسیقی دے نال پڑھ جاسکے

کافیاں شاہ حسین دا ولہروا

پابا جی دیاں ہوقیانہ کافیاں، علامتی رنگ
تے علامتی رنگ بہت مشہور اے

* کافیاں شاہ حسین دیاں فکری خوبیاں

شاہ حسین دا علامتی رنگ

کافیاں شاہ حسین وچ سائون شاہ حسین دا
چندوبیت دا روپ لیدیاں ہونے لگے

ظاہری دھارے تے ریاکاروں دی فکریاں کہ
دے ہیں انہاں نوں فکری وچ لذت لیدی
ہیں

ایہ روپ انسان نر دینا کولوں دوتے
اب دے پڑے سردا این کجہ تفتقد
مقاریاں تے نقاد دے بقول شاہ حسین
ن ایہ روپ بادشاہ اسپر دے "دین الہی
دے خلاف اپنایا س.

* شاہ حسین دا علاقہ ونگ

صوفی بزرگ لوک اپن سائرس وچ
طیر بہذب الفاظ نہیں ورتدے . اوہ اشاریا
وچ گلال لہ دے ہیں . مثال دے طور تے

انہاں نے حیرت دی علاقہ اترانی حیاتی

لہ پنج پونیاں دی علاقہ پنج نماز لہ

راج دی علاقہ آخرت دے اعمال لہ ورتی
ہیں .

* فلسفہ وحدت الوجود دا درس

فلسفہ وحدت الوجود دی بنیاد اپن صوفی
"ابن العربی" تے رکھی س . شاہ

حسین دی تا قیاں نول سائرس فلسفہ
وحدت الوجود دا درس لہدا ہیں

انہیوں اے مطائق ہر شقہ کا فتنان دے وح
اللہ تعالیٰ دل ذلت توں پیا ہوں اہل
تا ہر شقہ وح سائل اللہ تفر اندا اہل

بابا جی سبندے نے

دبا میرے حال دا عہم توں

اندا توں تا ہر توں

دوم دوم وح توں

توں بے تانا توہیں بقا

سب لکھ میرا توں

ایسے حسین ختیر سائیں دا

سہل ناہیں سب توں

• شاہ حسین دے اخراج دیا دے اہل

• فرود و تلبہ دی نندیاں

بابا جی دے فرود و تلبہ دی نندیاں

اہل۔ اوہیاں نا فرود و تلبہ توں

جعدے کے حاجبزی تا اتکساری اپنان دا

حوس دتا اہل۔ بابا جی سبندے نے کہ

انسانوں کو فہم و تکلیف دہنے کے طرف
تو صرف اللہ کا ذکر کرنا چاہیے اور

۱۔ چھوٹے تلبیر پیکر تلبیس کو وہ نہیں دیکھتا
کچھ نہیں فقیر غنا تھا ہر دم سامنے رہتا

• باعمل بادشاہ کی زندگی

یاد رکھو کہ بادشاہ کے کمر دار اُسے

بے عیب پائی ہیں۔ تہ نال ہیں بادشاہ

کی خصوصیات وہ بیان کی ہیں۔

اونہیں دے بقول اُس بادشاہ دعا

۱۔ سلام ہونا ہیں۔ بادشاہ کو عیش

۲۔ عشرت و بیخ زندگی گزارنے دے جائے ہیں

انڈاز و بیخ حکومت چلانے چاہیے ہیں

۳۔ اس سے اپنے رب دے اگے پیش ہونا ہیں

۴۔ اس کو اس کی دعا دے متعلق

کو چھوٹے سمجھ نہیں جاتے ہیں

یاد رکھو

۱۔ کبھی دے کوڑے سے کبھی مہذب ہیں
کبھی صدمہ دلاں کبھی قاضی کبھی استبداد

کافیاں وچ اققہ پیرا بخنادا بیان

پیر نے اپنی ماں نوں اکیا

کی ماں کھیریاں دل لہ آکھ

دا بچوں پیرا قیں را بچوں دل

کھیریاں نوں اوڈں جہاں

لوک جاتے پیرا عمل

پیرے دا در چارے

کیا حسین فقیر سا بچوں دا

جاندا رہ آپ

بابا امی تا اس شاعری وانگو خود نوں

پیر نال تشبیح دتی اپن ماں را بچے نوں رب

نال تا نال اس کھیریاں لوں لوکاں

نال تشبیح دتی آما تہنہ سے بندے تا

اس دے رب دے داعیان رکاوٹ ہن

دے بچوں شاہ صاحب بندیاں دل قدر

چھڑ کے اپن نال لوں لاؤخ دا قورس

دیرے ہیں

کلام و ج دعائے انداز

یاد کی اپنے کلام و ج لوگان
قول رب دے نال مضبوط اہتہ قائم
نہن دارس دہندے میں تے ایس دے
نال ہی اوہ دعائیں دہندے نہ نہ بند
اپنے رب نل ہم جاوے

بابا جی دے بقول

نی تینوں رب نہ جہل دعا فقیران دی ایہا
رب نہ جہل مہور سبند بک جہل رب نہ جہل جیہا

کافیاں شاہ حسین دیاں ادبی خوبیاں

— کافیاں دے بانج —
شاہ حسین پنجاہی ادب و ج کافیاں

دے مہلے شاہ حسین اس نل ہمے کامیل
ہندی زبان و ج نکھیاں جانندیاں سن

— پنجاہی مشیاں تے استعابیاں —
دا ورتاؤ

شاہ حسین نے اپنی زبان بولنے کی زبان وچ
نتیجیاں نے استعارے دل دوتے ہیں
جسوکے شاہ صاحب فرماندے ہیں

ندیوں پار سچے دا فرمانا

کیتا قول فرداں جانا

محسوس و انگوں میں ہیں تریاں

دا تجسوس دے ہتھو ڈور

- تائیت دا صیف -

پنجابی زبان وچ تمام صوفیانے اہرام
نے اپنے آپ نوں عورت لٹال نتیجہ دے
روپ ایچ پیش کیتا ایل۔ پنجابی ادب
وچ عورت عاشق تے فرد معشوق ایل۔
عورت خدا دی رحمت ایل۔ تا انہال بنا
روپ دل رحمت لئی عورت دا روپ اپنایا
ایل۔

- عام فہم زبان -

پایا جی تے اپنی شاعرانہ وچ نہایت سادہ
شاہ عام فہم لفظاں دا استعمال کیتا ایل

- کلام وچ کریمیت -

بابا جی دے کلام وچ کریمیت دا فلسفہ

دی شکل ایہ آئی ہے جو ایہ کلام

اجی و پیا ایہج انہیاں دی شاعر دی

دا استعمال کو جیہج وچ دی پینا

جاندا ایہ

چیرویں

سے دیا پیرے حال 17 محرم توں

مندی ٹل

شاہ حسین نا اخلاق، فلسفہ تے ایہ

حناں نال رب تے انہیاں دے تعلق توں

ایہ شاعر دی وائٹو بیان کردتا ایہ

شاہ صاحب دی شاعر دی "گافیاں شاہ

حسین" اتے سادہ زبان نا عام فہم شاہ

اول بابا جی دی شاعر دی ہرے معاشرے

دی باقیات دا فلسفہ دل بدلین

سوال نمبر 3: بلاغ فریدہ منج شکر دیواروں؟

جواب: تعارف

بلاغ فریدہ میں شاعر کی تون "شکوہ فریدی"
کینڈے ہیں۔ تاہم بیجا بی ادب و ج ایس تون
مراد "اوہ سفیر" جیہڑا اس ولی، فقیر
دی زبان تون نکلیا ہووے۔ "بتول بزم
"حبیب شہید" الہیہ اوہ دو سطر

نظم ہوندی اے جیہڑے دو تونل مصرعی
بم قافیہ ہونڈے ہیں۔ "بابا جی جی این
شاعری وانگو لوکاں تون جیہڑو انداز
نال اخلاقیات دا درس دتا ہے۔ اخلاقیات
انہاں میں مشاعرہ ہے۔ "انکے کتابیاں
پہلو این۔ آپ دی شاعری دے دے ہی

اصول ہیں

ۛ شریعت محمدی (صلی اللہ علیہ وسلم) دی پابندی
ۛ اخلاق دی پابندی

ۛ بلاغ فریدہ دی شاعری وچ "اخلاقیات"
دا پرچار

= سچائی کا درس =

پاپائی بنا بیعتتہ ابن شاہنشاہ و انگو

سچے پرکھنے تا سچ دا ہی ساتھ دل دینے

دا درس دتا ایس . ادنیان نا عاز

حالات سچ دل سچ دا درس نہ چھوڑ

کس زور دتا ایس . جیسو پل سچ بابا جی

ایں شعر وچ فرمانہ سے ہیں

پولیدے سچ دھرم جھوٹ نہ بولے

جیسو ا کس دے وات فریہاں جو لیدے

= غم و درد تلخ دس نثریاں =

تمام ہی صوفیاتے اترام بہت مول

حضرت بابا بلوے شاہ ، سلطان بابا بھو

شاہ حسین نا ۱۰۰۰ دس ایسے کلام

داہنی غم و درد تلخ دس نثریاں

کلیں ایس بابا نثریہ پل غم و درد تلخ

نوں چمکے سوہنے رب نال ملو لان

لش محبت دا در کل دتا ایں آہ
فرماندے نینے

۴ فریادیں نوں عنجھ سرنلی اکر لہن
پورے خزانے اب دتا جو بھاویں سولہ

= اپنی ذات دس لغز =

صرفیاتے اکر ام اپنی ذات نول

قیلاں سا سوہنے اب دچ اھو چاندے

شیں تائیں انہاں نا زیادہ تر خود

تا عورت دا روپ دھارا ایں جیوے

چلے بابا بتیے شاہ سیندے میں

راجھو راجھا اکر دل دکھنی میں

آپا راجھا ہونے

سردو نی مینوں دھبہ و راجھا

پیر نہ آکھو کوئی

تا بابا فریادے فرماندے میں

۴۔ کمالیہ عید کے پیر کے دن کمالیہ عید اور عید
منزلتیں جو دیا میں پیر اور لوف کیوں لکھی

= سیرت استقامت دادکس =

پاپا فریڈا کے زمانوں میں اس علاقے
دنیوں میں صفتوں میں اس شاعر کی داد
آٹماہ لینا میں۔ تا اس کے بعد مثال میں
سیرت جو صلی میں وہی تلقین میں ہیں
اوہ لینہ کے ہیں:

۴۔ دو کس سو کس کھانا تفتہ ایمانی پی
وہی پیر الٹ جو پیر الٹ نہ ترسائیں ہیں

= برداشت تا صبر سلوک =

ابن شاکر کے وقتوں میں صفتوں کے نام
تا لوگوں میں ان کے نزدیک نہیں ہیں
بیاہی تا مشغل میں برداشت میں ہیں
میں ان کے ہیں تا اس کے مثال میں

ترکیخ جبریات دا اثر زندگی دے معاملات

وج اثر انداز ہون تو بخشنے دا درس

دنا ایں یعنی انسان نوں اخلاقیات

دا داعی کس کس حالت وچ ہوندوں

جان نہ دے دن دے دا حکم دتا ایں

جیوے قہر وچ بھولہ ال عمران

وج اللہ تعالیٰ نہ ملھے لوں ہی جاوے

والے، معافی تے احسان کون والے لوکل

لوں پسند اپتا ایں تے ایں دین

تعلیم انہاں نا اپنی شاعر کی وائگو لوکل تائیں

مستقل اپنی ایں

فرید جو پیش مارن وکریا، تنہا ال نہ واریل قوم

اپنے شعر جا پئے، پیر تنہا ال کجا چم

= منافقت دل مذمن =

پاہ می کہیندے تے کہ جو غلامی نہ تے

سرسرے میں دیکھا اے تے نہ اسی کا فر
وہاں توں بہو توں زیادہ فطرتاں
ہوڑا این

۷ دلوں محبت جن سیش سچیا
جن سن ہو وکھ ہو سے کاڈھے کچیا

= کالج دس خدمت =

صفا شہرتی ہر استیال دس جہ لالچ تے لہو
لہا - دنیا والا لالچ این طمع لہن ہر ہراتی
اگر تہ دالین : ایس لہن بابا جس نے ایس
ہر ائی توں عین دا پیغام دتا اے تے
آجیا اے لہ اللہ والے اس حرمس توں
خاری ہوڑے ہیں

۷ رادے تہ سس ہر لہن چلے پانی ان
ایلو بہتہ ۵ دنی وچ دنیا سوں بہو

- عاجز کی تہ انگسارں -

مقام میں ہوا قیامت اُترام اللہ دے

احفافت دے لہ چار روح اخلاقیات

توں انسانی جہول دل کنبی قرار دینے

شہنشاہ تہ بابا جی ایدہ ساتا لہ عاجز ہی

اللہ پاک توں نکون چنگی لکری اے تہ

بنی سارنگی اپنی سارں صیانتی لوگالوں

ادیسوں درکس دتا اے

فلاہیرہ ا مکیوں نکل

بابا فرید بیٹھی زبان وادب دے "وڑھلے"

شاکر من تہ انہاں دس شاکری وج اں

کا صیار پر شاکری خواستو اجل د فکس جوہاں

لبہ ہاں ہیں ڈاکٹر عبد الغزالی دے

مطابق بابا فرید نے اخلاق لوں سواراں

تہ سر دار لوں بتادوں دے خوشی میں ایسی ایں

انہاں دا ایہ شہر بقیہ ہر موسم تہ کافر دے

دل توں مونہ لپیٹا اے

سوال نمبر ۹: باقی صدمہ میں لڑن

..... دیکھو دیکھو

جواب: تعارف

باقی صدمہ میں خطہ پوٹھوہار کے

مخاتبرہ شاعر ہیں، نیکلسا وچ پیرا
ہوتے تے اعلیٰ تعلیم حاصل کر لئی
لور گتے ورنہ توں بعد اوہ راولپنڈی
آگتے تے ریلوے پارک تان وچ لڑی
لیجی۔ اوہیاں دی شاعری نوں

”پکے گوڑے“ کہندے ہیں، **بتول اسم**

دانا باقی صدمہ میں جوتے حسن دے شاعر

میں انہیاں نے اپنی شاعری وانگو ایسے

احسان، معاشرے دے بدلے رنگ، تے

تیز و ثقافت دا عکس دسپا ہیں

انہیاں دی شاعری ثقافت دی ترجمان

رہی ہیں

← "بچے گھرے" پنجاب دس
تہذیبی ثقافتی قدرات
دس ترجمان

• پنجاب کی ثقافت نال محبت دا اظہار

باقی ہندوؤں سا اپن ایک نظم و ج
معاشہ سا دے بدلے حالات آتے رہتے
پائیں اپن کے بدلے راتے جیہ آتے
دا اظہار ایتا اپن جیہ ایتا صاحب
ضرماندے نہیں

اپن نہیں عید اگراں

نہ اوہ پنتوال نہ اوہ جوہے

نہ اوہ گھومے گھومے ہوتے

نہ اوہ گوی پتھی جوال

اپن نہیں عید اگراں

• سماج دس بہری دسماں دس ہندیان

اگل شاعر دسماں گویاں صاحب نہ

سماج دی برائیاں تا اونہیاں
حکومتی و حج اثرات تا دی
روشنی یاریں این جیویں اعیان

صیڈا حاج نہ بنا اعیانہ شد
صیڈا کوئی چیز نہ جنگی
تو اپنے پیسے اول نہ
صیڈا سے بیویں اچی پک
توں جتنا حاج اعلیٰ میں
صیڈا اتن سوراں نشن

• فریباں دی جالبس تا وڈیریاں
دا ظالمانہ کردار

معاشرے و حج عشریباں دا استحصال
اوتی شوہن کمال نہیں حد ہرے تے جاگیر
دار عشریباں دیاں طنز ناں اچال دے
میں تا انہیاں تو پوچھن والا دی لوت
میں ہوندا ایہہ معاشرتی براتی
سادھی ثقافت دا غلط پھیل جارا دی

آپ ریلوے میں کیا کیا کام کیا کرتے ہیں

تکے وڈے سارے

اس کے لئے آئیے

راہ و چہ گزیر

سڑیاں گزیر

جسٹس گزیر
اور گزیر

• اپنی تہذیب سے ثقافت داتا ترجمان

یا تو ہر ایک سے تعلیم "پیارے دین"

وہی باغیوں اپنی تہذیب سے ثقافت

اس ترجمان میں ہے بہترین

جسٹس اپنی عینہ

عینہ سے سنہ سر آل

عینہ نال رجیٹ گور

رہ عینہ سے پیار

ایک ہی دماغی مال سے ہر ایک

ہر ایک گزیر

• پختہ دل دہشت دیان کو میراں

پاؤں لہو میں جس نظاماں راہیں بند
تا پختہ دل نہ ہدیہ دا فرق او پیر لہیاں

بنیاں ایسیاں نظاماں میں کہندے ہیں

سے اگے فریاد گراں میں

جھمکی ہمارے فریاد گراں میں

اوجھے اوجھے نال

اپنے نہیں مہینڈا گراں

• لوگ کہتے ادا ہیں جذبات

دا انظہار

چھین چھوت، اوجھے تا گل دہندا

پختہ دل دیاں مشہور لوگ کہتے ہیں

آپ کہتے ہیں

جاتک کہتے ہیں انی دنا

کوئی دے

کوئی دے

انی دنا

• رومان

ابن شاعر کی دانش و آنگہ انہماں تا دو دلال
دیاں محبت تا نال ہی معاشیہ ہے انہما
صحا ج یعنی لو کال دیاں یا بندہاں حوال
ذاتہ این نظم "یتادہ" حوال ہے
کیندے ہیں:

لذہ غلابی جین رنگی
عین گلارن پیگ
دو نہم دلال تا اتنا علنا
تک نہ سکیا جگت

مکدی کل

یکے کوزے وچ خطہ یو قومار دے مقام
ہیجے اکی مقامس، لوک بیتاں دی
روشنی وچ بیان لیتاں گی: انہما
دی شاعر دی وچ بندہ دے لو کال دی
مجموعیت تے با پس دا اظہار پایا جاتا این
باقی صاحب جھوٹے جھوٹے مہرباں وچ ڈو کتاباں
کلاں کر دے ہیں، تاہن انہماں توں جفن مس
دارتاعر اصحاباں این

تعارف

شہزاد شہنشاہی جہانگیر نے پنجم درجے سے پہلے شاعر بنے۔ **جہانگیر** انہوں نے پنجمی شہنشاہی انشا ہے۔ جیسویں ہر ایک کا پیر ہوا ہے۔ لکھنے میں "خدا صاحب" صاف ستوری سا ادبی نثر ہے۔ فلسفہ کا اچھا معیار قائم کرتا ہے۔

جہانگیر کا لیروا

اس کے چچ بہرا مضمون پنجمی لہجے میں لکھے ہیں۔

- بہرا مضمون - پنجمی لہجے میں لکھے ہیں
- دوسرا - شاعری میں لکھے ہیں
- اگلے سن - لوگ چھپتے ہیں
- جیسویں - سوویں میں شاعری
- سا اگلے پنجم - فقیر پیر داغما
- بارے چچ - صوفیوں کی
- اگلے سن - حیدر شاعری

پنجابی ادب دل جہات

اپنے کتاب اس مکمل تصدیق میں کتاب

پہن اے، الیس دے ذریعے پنجابی ادب

دل محظ جہات یا پڑھی ہیں

ملیے جوڑے حوالیاں نقل ٹریز

اس کتاب وچ طبیے جوڑے حوالے داتے

نقل ٹریز لیکھا ہیں، آپ س داؤ ٹکیاں ادلی

طر بیان دے حوالے دی داتے نے، جس نقل

جہاتتاں دا مضمون سمجھنا سوکھا پوجا نرا اہل

کتاب دی اعلیٰ

شرفی سچا ہیں صاحب کتاب دی

اعلا، بعض لب و لہجہ دے گہرائی طرز

وچ لہنی ہیں

کتاب دی سوہنی نشر

اس کتاب وچ اولے مصرعیں لفظ

پنجابی زبان وچ شہجہ دی لیکھا ہیں

سک توں بعد پنجابی ادب منوریا وچ بہت

پہلی آئی ایل
عند گل

ابن کتاب تحقیق و تنقید میں
سپاد میں کتاب ابن اس کتاب میں
اشاعتوں کو بعد پنجابی ادب تنقید
بہت تیز آئی ہیں پنجابی ادب
نقادان و جمل شریف صاحب صنف
انہی مقالہ کے ہیں

سوال نمبر 2: شاہ حسین دی شاعری دا فکری تے فنی جائزہ بیان کرو۔ (16)

سوال نمبر 3: بابا فرید گنج شکر نے اخلاقیات نوں انسانی جیون دی کنجی قرار دتا اے۔ نتارا کرو۔ (16)

سوال نمبر 4: باقی صدیقی نوں پنجاب دی تہذیبی و ثقافتی قدراں دا نمائندہ شاعر آکھیا جاندا اے۔ ویروا کرو۔ (16)

سوال نمبر 5: "چنے دے اوہلے" دے حوالے نال فرخندہ لودھی دی کہانی کاری اتے لیکھ لکھو۔ (16)

سوال نمبر 6: کسے اک اتے بھرواں گل کرو۔ (16)

(الف) پنجابی ادب دی کہانی

(ب) پنجابی لسانیات

سوال نمبر 7: پنجابی لوک گیت عام لوکاں دی ثقافت تے تہذیب دا آئینہ نیں۔ مثالان راہیں بیان کرو۔ (16)

سوال نمبر 8: سیف الملوک اصل وچ انسانی ہمت تے حوصلے دی لازوال علامتی کہانی اے۔ تہاڈا کیہ خیال اے؟ (16)

سوال نمبر 9: بیٹھ لکھے سرناویاں وچوں کسے دو اتے نوٹ لکھو۔ (8+8) (16)

(الف) مواظظ نوشہ گنج بخش

(ب) انشانیہ

(ج) جہاتیاں

(د) ناول نگاری